

First Principles of Christ

What are they?

Ang' o ma gin Chike Mokwongo?

1. Loko Kuom Tich Motho

(Tije ma kelo Tho ma Nyaka Chieng')

Gima mokwongo ahinya e list mar chike mokwongoni en loko chuny.

- Oboke mokwongo ma Johana Jabatiso nondiko ne en "Matayo 3:2 "Lok chunyi, nikech pinyruodh polo chiegni."
- Oboke mokwongo ma Yesu nolendo ne en Matayo 4:17 "Lok chunyi, nikech pinyruodh polo chiegni."
- Bang' ka Johana osemak, Yesu nobiro e piny Galili, kolando Injili mar Nyasaye, kowacho niya, "Kinde osehopo, kendo pinyruodh Nyasaye chiegni, ulok chunyu kendo uyie Injili" (Marko 1:14, 15).
- Ka Yesu nooro joote 12, 2 kuom 2 mondo giland e mier, ne gidhi oko kendo gilando ni {ji} onego olok chunyi (Marko 6:12).
- Ka Jofarisayo kod jondikogi {ne ochako} ng'ur kuom jopuonjre mage ma ne chamo kendo madho gi jochoko osuru kod joketho, Yesu nodwokogi ni, "{Ok gin joma nigi ngima maber ema dwaro laktar, to joma tuo."
- Bang' ka Yesu osechier kuom joma otho kendo omiyo joote chikne mogik, nowachonegi ni, "Kaka ondik ni, Kristo biro yudo masira kendo chier kuom joma otho e odiechieng' mar adek, kendo ni ng'ato biro landore e nyinge mondo oyud weche mag richo ne pinje duto, chakre e Yerusalem" (Luka 4-64).
- E odiechieng' Pentekost, bang' ndalo 50 bang' tho mar Kristo e wi yath, Petro nolando gima ji moko luongo ni lendo mokwongo mar injili kendo ka oganda ne okethore e chunyi ne gigoyo nduru ni "Wabiro timo ang'o?", Petro nodwoko ni, "Lokruok kendo ubatise, ng'ato ka ng'ato kuomu, e nying Yesu, yud mich mar richo mari. Chuny."
- E Athens, Paulo nolando ni, "Nyasaye koro nyiso ji duto e kuonde duto mondo olok chunyi" (Tich Joote 17:30).
- Paulo nowacho ne Ruoth Agripa ni "ne osiko ka onyiso" ji duto ma ne oromogo "ni mondo gilok chunyi kendo gilokre ir Nyasaye, ka gitimo timbe ma owinjore gi loko chunyi" (Tich Joote 26:20).

Ng'ato ok onego opar ni en gima lich ni loko chuny kuom timbe ma kelo tho en gima okwongo e list mar chike mokwongo mag Kristo.

Lokiruok, en ang' o, en ang' o ma onyiso?

Ng'ato loko chunye oriwo loko gombo ma ng'ato nigo kuom gik ma pinyni kendo ohero gik ma ni e polo. Oting' o lokore ir Nyasaye mangima ka owuok kuom nyasaye ma ng'ato owuon. En neno Kristo kar neno ng'at machielo. Loko chuny en paro makare kuom Nyasaye. En duoko ne Nyasaye. Luoro en tim mar loko paro, gombo, kod yo ma ng'ato luwo.

Ng'at moro ne nigi yawuowi ariyo, Yesu nonyisowa, kendo nowacho ne achiel ni, "Dhi iti e puoth mzabibu mara kawuono." Ne odwoko ni, "Ok abi timo kamano." To bang'e, noloko chunye kendo nodhi (Mathayo 21:28-29). Kata obedo ni wuoyi matinno notimo ang' o, Yesu nowacho ni noloko chunye. Yesu noluongo timne ni loko chuny. Jalno noparo matut kuom wachno, kendo ne ochopo e paro ni ne otimo richo, kendo ne ofwenyo ni ne otimo richo ne wuon mare. Jalno notimo gik ma ne ok owinjore, notimo yiero, kae to notimo gik moko kaluwore gi yiero mare mar timo dwaro mar wuon mare kar timo dwaro mare owuon.

Loko chuny ng'ato en gima duong' molooyo bedo gi paro mar yuago ang'e kata bedo gi paro ma ok kare, kata obedo ni winjo ma kamano ne dhi bedoe gadier. Bende, en gima duong' molooyo mana ng'ado bura kuom richo moko makende ma ne otimo chon, kata obedo ni, kendo, richo ma kamago nyalo bedo ni odonjore kaka ranyisi

mar loko chuny mar adier. Kaluwore gi kaka Muma neno gik moko, loko chuny ok en gimoro matin moloyo loko ngima chuth; loko yo ma ng'ato luwo mabor gi ngima mar richo kendo ma ng'ato nyalo ng'iyogo owuon, mondo odhi otim tich mar chiwo misango ne Nyasaye kod Wuon mare.

Magi gin weche moko ma chal gi weche ma nyiso loko chuny:

BE LOKORE "Adier awachonu ni, ka ok ulokore kendo ubedo kaka nyithindo, ok ubi donjo e pinyruodh polo (Mathayo 18:3).

KETI YESU RUOTH MAR "Ka iyie gi dhogi ni Yesu en Ruoth, kendo iyie e chunyi ni Nyasaye nochiere kuom joma otho, ibiro yudo warruok (Jo-Rumi 10:9).

BEDO JOSORO "Omiyo dhiuru, utim jopiny duto obed jopuonjre, ubatisogi e nying Wuoro kod Wuowi kod Roho Maler" (Mathayo 28:19).

THO NE RICHO "To wabiro wacho ang'o? Be wadhi nyime timo richo mondo ng'uono omedre? Ok kamano! Watho ne richo, ere kaka wanyalo dak e iye kendo" (Jo-Rumi 6:1-2)?

Owinjore ng'ato olok chunye mondo oyud warruok. Ka ok iloko chunyi kuom richo magi ibiro lal! "Ka ok ulokore, un bende ubiro lal" (Luka 13:3).

Be iseng'eyo ng'at moro ma ne obatisi to bang'e ne ok odak nikech Yesu? Be ne ok odonjo e kanisa? Be ne ok osomo kendo opuonjore Muma? Be ne ok oluwo Yesu? Be ok udwar pinyruoth Nyasaye mokuongo? Nyalo bedo ni ne en nikech ne ok giloko chunyi ngang'. Ok wanyal batiso ng'at ma pok oloko chunye kuom timbene ma kelo tho. Ka ng'ato obatisi ma ok oloko chunye, mano nyalo bedo kaka ng'at ma nyiso jaoda ma okendo ni "Adwaro kendo kodi to ok abi singo ni abiro hero luor, rito kata bedo ng'at ma ng'won. Loko chuny nyaka bi kapok obatisi.

Ne apenjo osiepna moro niya "Be in Jakristo?" kendo ne ayudo duoko ma ng'ato ok ng'eyo ni "Ne abatiso. Ok adhi e kanisa, ne aweyo somo Muma. Alamo kinde ka kinde. Pok omaki. Be an Jakristo?" Mano ne omiyo apenjore ni ere kaka ji moko nyalo paro ni gin Jokristo. Abedo gi parruok ni moko nyalo bedo gi paro ma adier ma ok owinjore kuom gima bedo Jakristo tiende en.

Ang'eyo ni nikech ng'ato en Jakristo, mano ok nyis ni en ng'at makare kata ni ok nyal yudo tem. Kata kamano, adier nyaka wang'e maber moloyo wachni. Wageno gik mang'eny ahinya ka wageno ni guogi biro ng'ado yamo kendo winy biro ng'ur, rech biro ng'ur kendo winyo biro dak e bwo pi. Ang'o ma omiyo? Nikech winy ng'ur, guogi ng'ur, rech ng'ur kendo paka ng'ur. Mano e gima gitimo. Mano e gima biro e yo ma ok owinjore. Mano e kidogi. Wageno gik mang'eny ahinya ka wageno ni joma pok ulokore biro timore kaka Jokristo. To rito dakika achiel. Be wan duto ok wan Jokristo? Ne obatiso, ne abiro e kanisa kinde ka kinde. Ne awero wende mag lamo kendo ne alamo Nyasaye pile ka pile. Ne asomo kata Muma. Nying'a ni e buk mar kanisa. Okidwar nyiso ni ok an Jakristo. <2Zepa> Mae e chandruok ma ne nitie gi dwoko mar osiepna – ne en list mar gik ma otimo kata ma ok otimo. Mano ne en duoko mare – atimo gik moko kendo ok atim gik moko.

To adier, Jakristo en ang'o?

En ng'at ma osemiyo Yesu obedo Ruoth mare!

Wang'eyo Tich Joote 2:38 to ere kaka Tich Joote 3:19? "Omiyo, lokruok kendo ulokruok, mondo richou ogol oko," Nyaka walokruok mondo wayudi warruok. Owinjore walok kaka seche moko waparo kuom batiso. Owinjore waketer kuom wachno ahinya. Okidwar timo kamano nyaka chieng' mondo obed tim mar masin, nyasi kata tim mar lamo ma wakaloe e gik moko ma watimo kendo bang' timo gik moko ma waparo ni sani wan Jokristo. Nyaka walok chunywa. En tho mar ngima. Bedo Jakristo tiende en lokore, bedo japuonjre kata jaluwo Yesu, ng'at ma oseng'ado

mar keto Kristo obed ngimane kendo gimomiyo odak, Ruoth mare, ng'at mosetho e richo mondo odagi ne Nyasaye. Oken mana ng'at ma nikech luoro mar tho kendo dhi e mach ma ok tho, osekawo insurans kendo otemo ng'iewo gik moko duto mondo obed maber. En ng'at ma osechiwore ne Ruoth mondo owinj wachne, ohere, oluw kaka en, kendo oluwe.

Tich Joote 2:38 Ka chwo kod mon 3000 ma ne "otur chunyi" gi puonj mar jaote Petro e odiechieng' Pentekost nopenjo gima ne igeno kuomgi kaka dwoko mar wach ma ne giwinjo kendo ma ne giyie, Petro nodwoko. *"Lokruok, kendo ng'ato ka ng'ato kuomu obatise e nying Yesu Kristo mondo owene richou, kendo ubiro yudo mich mar Roho Maler."*

Nyaka wabed jorit mondo kik wapare ni ka wanyalo mana miyo gibatise, to ok mana richo maggi kende, to bende richo maggi, duto ibiro ritogi e yo moro ma ok ong'ere e kinde ma giwuok e "liel mar pi." Bang'e, ka wawinjo wach ma wacho ni "winj wach maber," bende ok wanyal winjo tiend wachno e yo makare ni "ibatise"? Nenore ni jomoko oyie ni pi biro loko jokethogi mondo gichak dak ne Kristo apoya nono bang'e. Ochalo mana ka waparo ni chuny kod ngima lokore en gima timore bang' donjo e pi.

Kapo ni batise ok otelo gi yie matut kod loko chuny mar adier, watimo ne jogo ma wadonjo e pi tim marach maduong'. Kapok watero ng'ato ma dwaro ng'ato nyaka e kar batise, owinjore wabed gi adier chuth ni waterogi gadier mondo oyie Yesu Kristo kaka Ruoth. **Loko mar adierok** en mana loko paro kata winjo. En lokruok ma adier mar gombo ma kelo lokruok e ngima. En yiero motegno mar luwo kendo winjo .Yesu e gik moko duto.

Mondo ng'ato olok chunye chalo gi keto lwete ewi chek ma onge gimoro ma ondiki ne Yesu Kristo Ruoth. Obiro pong'o nengo moro amora kinde moro amora ma odwaro. Be ibiro timo gimoro amora ma Yesu nyisi ni itim? Paro mar ng'at ma oloko chunye en mana kaka mar japuonjre:

- "Ok dwaro mara, to dwaro mari mondo otimre."
- "Wuo Ruoth, jatichni winjo."
- "Kae, aoro."
- "Ogoya e musalaba kanyakla gi Kristo. Ok an kendo ma ngima, to Yesu ema ngima e iya."

Penjo

1. Loko chuny en .
  - A. ___ winjo marach, yuago ang'e kod yuago ang'e
  - B. ___ Lokruok mar hera mag ng'ato
  - C. ___ Tim mar loko paro, dwaro kod yo ma ng'ato dhigo
2. Loko mar adier en yiero motegno mar winjo kendo luwo Yesu e gik moko duto- ng'ado bura chuth.
T. ___ F. ___
3. Loko chuny en tim ma dwarore mondo ng'ato oyud warruok .
T. ___ F. ___
4. Mondo obed Jakristo, en wach mane kuom weche maluwo gi ma en adier?
  - A. ___ Ok en dwaro mara to mar Nyasaye
  - B. ___ Wuo Ruoth awinjo
  - C. ___ Kae ema oora
  - D. ___ Agoya e musalaba kanyakla gi Kristo kendo odak e iya .
  - E. ___ Gik moko duto ma malo

F. ____ A, B kod C

5. Ka Petro nowacho ni “lokruok kendo ubatisi mondo owene richo” ne olero wachno kuom bende wacho ni “nikech usewar kuom yie ma un-go.”

T. ____ F.

2. YIE NE NYASAYE

Gima duong’ ma ng’ato nyalo ng’eyo e wi Jokristo en tho mar Kristo nikech richo magwa. Mano e kaka Paulo nowuoyo kuom wach maber:

“Owete, adwaro ng’eyonu wach maber ma ne alandonu, ma un bende uyudo, ma bende uchung’e, ma bende uyudo warruok kuome, ka umako motegno wach ma ne alandonu, mak mana ka uyie ma nono. Ne ochier e odiechieng’ mar adek kaluwore gi Ndiko” (1 Jokorintho 15:1-4).

Mano e wach maber, wach maber. Mano nyaka oyiego kaka adier, mokwongo, kae to puonj mamoko duto nyaka ler kaluwore gi adiera maduong’ni ka dwarore ni ong’ere.

Kristo notho nikech richo magwa. Mano e gima ndiko wacho ni. En kanye ma ndiko wacho ni wachno? Isaya 53:5-6. “Ne owang’e nikech richo magwa, ne owang’e nikech richo magwa, kum mar bedo maber marwa {ne ochopo e wiye, kendo kuom goyo mare ne wachang’.”

Yesu nochiwore owuon kaka misango mar richo magwa. Ne otho e lowa. Chik ma owinjore wayudo nikech richo magwa, Ne oyudo. Mano e wach maber kendo adier maduong’ mar Muma. Ne iluongo ni ng’uono (dhok moko tiyo kod ng’uono). Rieko marwa luwore gi wachno. Ka wachako paro kaka wanyalo yudo warruok, wanyalo somo kendo ng’eyo kuom wiwa weche duto e Muma ma wuoyo kuom ting’ mar jaketho e bedo Jakristo kata yore mag yudo warruok to pod ok wang’eyo weche mag Jokristo marach. Wanyalo kata lendo puonj ma miyo ng’uono mar Nyasaye bedo maongee tich.

E diere mar warruok nitie chiwruok kendo nyaka obed kamano. Som Jo-Rumi 6:23 ma wacho ni “chudo mar richo en tho.” Kendo pare kuom warruok kama onge misango moro amora ma osetimre kuom richo mag dhano. Wang’eyo ni mano ok nyalre, kata kamano, ka ng’ato otemo mondo oyud warruok kata kamano. Ere kaka ne dhi temo? Ka onge gima onego omiye chiwruok, ochuno ni oket geno kuome owuon. Nyaka omi Nyasaye mor e gik moko duto ka ok kamano, otim ng’uono kuom richo mage owuon. Kata obedo ni ok nyalre kuom dhano bedo malong’o kata ok, adiera en ni "ji duto osetimo richo kendo ok ginyal yudo duong’ mar Nyasaye. Wan duto waserem timo kamano wawegi. Chudo mar richo en tho. Ok nyalre mana ni dhano ochul richo mage owuon. Ka ok omiye misango mar richo, ng’ato onge geno mar chiwo misango kuomi. richo, nyaka obed e wi chik mar bedo ng’at makare kata tije.

“Koro ng’at ma tiyo, chudo mare ok okawe kaka ng’wono, to kaka gima owinjore”(Jo-Rumi 4:4). Ka ng’ato dwaro warruok mopogore gi misango mar richo, nyaka omany e wi chik mar tije owuon kendo mano en gino ma onge geno.

Ne ogol chik kendo ne ochiw misango mag le mag richo e bwo Chik mar Musa. Nyasaye nomiyogi chik kendo nosingo ni gibiro weyo negi kethogi to gigo duto ne ok gin adier. Ne en mana tipo ma ne ochung’ kuom thuolo matin, puonj ma ne itiyogo kata ranyisi ma ne itiyogo mar puonjo ji chik ma wacho ni warruok kuom richo mag joma nigi ketho dwaro ni ng’at ma ongee ketho ogol misango. Ne onego le ma ne ongee ketho mondo joma ne nigi ketho obed mangima. Jandik barua mar Jo-Hibrania nondiko kama: “Nimar ok nyalre ni remb dhiang’ kod dier ogol richo” (10:4). En adier ni jandikno ne dwaro wacho ni onge misango mar le ma ne nyalo golo richo.

Kristo e ma en misango kende ma tiyo kuom richo. Remb Kristo owinjore. Onyalo golo richo kendo en owuon ema nyalo golo richo. Remb Kristo e gino kende ma Nyasaye ong'eyo ni nyalo chulo, chulo, golo richo mag dhano. Onge gimoro machielo kata ma okawe kaka nengo mar nyieo mar warruok mar dhano. "... nikech ung'eyo ni ok ugony gi gik ma nyalo kethore kaka fedha kata mula, kuom ngimau ma ongee tich ma ne uyudo kuom jodongou, to gi remo ma nigi nengo maduong', kaka mar nyarombo maongee ng'ukni kendo maongee ng'ukni, ma en remb Kristo" (1 Petro 1:18- 19).

Ok mula, ok fedha, ok remb le, kata gimoro amora ma ng'ato nyalo paro ni nyalo lwoko richo magwa - onge gimoro mak mana remb Yesu."

Ang'o ma nyalo golo richo mara? Onge gimoro mak mana remb Yesu;

Ang'o ma nyalo miyo abed ng'at maler kendo? Onge gimoro mak mana remb Yesu.

Nikech ng'uono, ma aneno, Onge gimoro mak mana remb Yesu;

Nikech ler mara mae lamo mara, Onge gimoro mak mana remb Yesu.

Onge gima nyalo chulo richo, Onge gima mak mana remb Yesu;

Onge gima ber ma asetimo, Onge gima ok en remb Yesu.

Mae e geno kod kuwe mara duto, Onge gimoro mak mana remb Yesu;

Mae en tim makare duto, Onge gimoro mak mana remb Yesu.

Ah! ng'enyne en ng'wech ma miyo abedo marachar kaka baraf;

Onge ng'at machielo ma ang'eyo, onge gimoro mak mana remb Yesu.

Owinjore wapuonjre, waket e wiwa, wawinjo tiend wach, wayie kendo wapar weche mag wendegi kinde ka kinde, ahinya ahinya ka waparo kuom chike mokwongo mag puonj mar Kristo.

Kapo ni ne wanyalo resowa wawegi, ang'o momiyo ne nyaka tho Yesu? Ka abiro e nyim Nyasaye mana gi berna kod tije mabeyo, bende mano ok bi miyo chiwruok mar Kristo obed ma ok owinjore kendo ma ongee tich? Wawar kuom yie kuom gima Yesu notimo kar yie kuom gima wasetimo.

"Nimar kuom ng'uono osewar kuom yie, kendo mano ok en mich mar Nyasaye, ok nikech tije, mondo kik ng'ato onyier"(Jo-Efeso 2:8, 9).

"Ka ne ng'wono mar Nyasaye Jawar marwa kod hera mare ne dhano oneno, ne oresowa, ok nikech timbe ma ne watimo e tim makare, to nikech ng'uono mare, kuom lwokowa kendo losowa manyien kuom Roho Maler, ma ne oumo kuomwa ahinya kokalo kuom Yesu Kristo marwa ."(Taito 3:4-6).

Wageno mana remb Kristo kendo mano kende. Ok onego wagen gimoro mak mana remb Yesu. Wanyalo geno ng'uono kuom Nyasaye mana ka waketo remb Nyarombo e kindwa gi Nyasaye. Omiyo, geno ma kamano kuom remb Kristo waluongo ni ang'o? Be otiyo? "Nyasaye kik oyie" Muma luongo ni yie. Nyaka obed ni en yie. Chik moro amora machielo ok rwakre gi chiwo ma owinjore kaka remb Yesu. En kuom ng'uono kokalo kuom yie. Kuong'ruok kuom, kendo geno remb Kristo nyaka oket kaka yie. Mich ok en mich ka nyaka ochul.

"Nimar chudo mar richo en tho, to mich ma Nyasaye chiwo en ngima mosiko kuom Kristo Yesu Ruodhwa"(Jo-Rumi 6:23).

Ang'o ma en yie ma resruok kendo oriwo ang'o?

- Yie ma reso ok en mana mar riekio; ok en mana yie e paro ni Nyasaye nitie kata ni Yesu notho e wi yath. Jakobo nondiko ni kata jochiende oyie kendo giywak.
- Yie ma reso en yie ma ohero Nyasaye. Ok onego wayie kende ni Nyasaye nitie, to nyaka wahere. Yie ma konyo en "yie ma tiyo kuom hera" (Jo-Galatia 5:6). Mano nyiso ni, yie gi riekio mopogore gi hera ok en yie mar adier.

- Yie ma reso en yie ma dwaro Nyasaye gi kinda “Kendo ka onge yie, ok nyal moro Nyasaye, nikech ng’at ma biro ir Nyasaye nyaka oyie ni nitie kendo ni en jachiw duoko ne jogo ma manye” (Jo-Hibrania 11:6).
- Yie mar adier nyalo nyiso kata ok nyis, pod en yie. Ka Nyasaye ok dwaro ni ng’ato onyis yie obiro gwedho dhano kuom yie kende. To ka dwarore ni ng’ato onyis wach moro, onge gueth ma luwo nyaka chop onyis wach ma dwarore. Kaka ranyisi, ne ane ranyisi maluwogi.

Johana 9: Yesu nochango ng’at moro ma ne onyuol muofu. Ne obolo lak piny, kendo noloso lowo gi lakno, kendo noketo lowono e wang’e, mowachone ni, “Dhi, ilokre e pi mar Siloam.” Omiyo, nodhi kendo oloso, kendo noduogo ka oneno.”

E Matayo 9, chwo ariyo ma ne muofu ne luwo Yesu, ka gigoyo nduru niya, “Wud Daudi, nyis ng’uono kuomwa!” Ka ne odonjo e ot, jogo ma muofu nobiro ire, kendo Yesu nopenjogi ni, “Be uyie ni anyalo timo kamano?” Ne giwacho ni, “Eyo, Ruoth.” Kae ne omulo wang’gi, kowacho ni, “Obiro timorenu kaluwore gi yie ma un-go.” Kendo wang’gi ne oyabere.

Yesu ne ok dwaro tim moro amora ma chal gi ma ne dwarore kuom ng’at ma muofu e Johana 9. Ne ok odwar lwoko, ne ok odwar nyiso yie, mana yie kuom Kristo kaka ng’at ma niggi teko mar chango.

E weche ariyogo duto, joma muofu ne yudo wang’ e wi chik mar yie kuom Kristo. E yo achiel, yie ne inyiso kuom timo gimoro ma nenore ayanga, to e yo machielo ne ok inyisre. Bang’ gik moko duto en yie ema Ruoth dwaro. En gi ratiro mar dwaro ni ng’ato onyis yie kuom timo gik ma nenore ayanga kata kamano yie pod en yie.

E Marko 2 wasomo kuom chango mar ng’at ma ne otho e Kapernaum. “Ne gibiro, ka gikelo ng’at moro ma ne otho, ma ne oting’o gi chwo ang’wen. Ka ne ok ginyal chopo ire nikech oganda, ne gigolo wi ot ma ne ni e wiye, kendo bang’ ka ne gifuyo ng’injo, ne gibolo piny mtoka ma ne ng’atno ne nindoe.

Kendo Yesu nomiyogi gueth kuom chal mar yie. Ne oneno yie ma ne gin-go kendo mapiyo bang’e ne otimo thiethno. To ere kaka Yesu ne nyalo neno yiegi ka yie en tim ma ng’ato timo e paro kendo kaka kamano ok nyal nenore? Ne oneno kaka ne gitimo chopo ire kendo kaka ne gitimo timo kamano ne nyiso yie ma ne gin-go. Ne gin timbe mag yie. Ok ni ne omigi chik, to timogi ne nyiso yie ma ne gin-go.

Owinjore wapuonjre gik ariyo kuom thieth ma kamano. Mokwongo, yie ne en gima ne omiyo giyudo thieth, to mar ariyo, teko ma ne gitimo ne ok oketho yiegi. Temgi mar chopo ir Yesu ne ok oloko yie margi obed tije omiyo ne gikwayo duong’ mar thieth. Yie ma inyiso pod en yie.

To ranyisi machielo: “Kuom yie, ohinga mag Jeriko ne olwar bang’ ka ne gisegurogi kuom ndalo abiriyo” (Jo-Hibrania 11:30). Kuong’o, kaka kamano, ok nyal ketho ohinga mag kidi. To Nyasaye nomiyogi chik ni giwuoth e alwora mar ohinga kendo wuothno ne nyiso yie ma ne Jo-Israel nigo kuom Nyasaye. Omiyo Nyasaye, kaluwore gi yie ma ne ginyiso kuom wuotho, ne oketho ohingago.

Kendo wapuonjore gik ariyo.

Mokuongo, yie ma inyiso pod iluongo ni yie. Ok oloke obed tije. “Kuom yie, ohinga ne okethore.”

Sekni, nyiso yie ok keth yie. Kapo ni Jo-Israel ne ok oyie wuotho e alwora mar Jeriko, mano ne dhi nyiso ni ne ok gin gi yie, mana kaka wuothgi ne nyiso yie ma ne gin-go.

Koro wan gi gombo mar penjo - Ang’o ma yie ma resruok oriwo? Be ok onyis kata onyis? Ka onyiso, be pod odong’ yie? Kata be bang’e obiro bedo tije?

Ka ng’at ma timo richo ok oloko chunye, ok nyal yudo warruok to warruok en kuom yie. Omiyo, nyaka bed ni loko chuny tudore gi yie e yo moro. Inyalo nyiso ni loko chuny ng’ato en yie ma weyo gik maricho kendo ng’ado mar

luwo Yesu. Yie kod loko chuny ok onego opogore. En adier ni ng'ato nyalo bedo gi yie ma ok ng'won kendo ma nigi rieko kendo kwedo loko chunye. Yie ok en mana yie gi adier, to en loko chuny ng'ato kuom ng'ato owuon kod richo mondo odonj e Nyasaye kod tim makare. Omiyo oriwo loko chuny e yo mapile.

To to iwacho ang'o kuom batiso? Ka batiso en ng'at ma yudo warruok ma imiye kuom ng'at ma nigi yie kuom Kristo, to bende nyaka obed gi tudruok gi yie, kendo owinjore ahinya ma puonjne ok bi ng'ado bura gi puonj mar yie. Batiso en yie ma inyiso kuom tim. Yie kuom tho, liel kod chier mar Yesu nikech richo magwa en yie ma reso. Ang'o ma batiso nigi tudruok gi yie ma kamano? Onyiso picha mare, kendo ochung'ne. Ng'ato oyie ni Yesu ne oiki. Kuong'ruok mar batiso e pi nyiso yie ma kamano. Bende nyaka ng'ato oyie ni Yesu nochier kuom joma otho. Chiwruok mar ng'ato e pi nyiso yie ma kamano. Omiyo batiso ne oyier gi Ruoth mondo obed yo mar nyiso yie mondo onyisre. Kendo ka ok en gi yie, batiso onge tiende. Mano e kama paro moro amora mar batiso nyithindo, kethore.

Mathayo nyiso ni batiso onego opar ni en yo ma nyiso yie. Kuom ranyisi, kawo Jo-Galatia 3:26, 27. "Nimar un duto un nyithind Nyasaye kuom yie kuom Kristo Yesu, nikech un duto ma ne ubatiso e Kristo, userwako Kristo." Wan yawuowi kuom yie, yie ma luwore gi batiso kendo ma ochung'ne. Ka waneno ng'ato ka obatiso, wang'eyo ni, ka en ng'at ma adier, oyie ni Yesu Kristo notho, ne oiki kendo ne ochier mondo oyud warruok mare. Omiyo ok wanyal bedo gi adier kuom yie ma ng'ato nigo kuom Kristo mana kuom nenogi ka gitimo tich mar konyo ji, kaka ranyisi. Tich mar ng'wono en tim mar Jokristo, to ok onyis liel kod chier.

Ka wawuoyo kuom warruok ok wanyal pogo yie, loko chuny, kod batiso.

Tich Joote 11:18 "To Nyasaye osemiyo Jo-Yahudi bende loko chunysi ma kelo ngima."

Tich Joote 2:38 "Lokruok, kendo ng'ato ka ng'ato kuomu obatisi e nying Yesu Kristo mondo owene richou."

Tich Joote 15:9 "Nyasaye ne ok oketo pogruok e kind Jo-Yahudi kod Jo-Jentail, kendo nolosso chunysi kuom yie."

- Be nitie gima iluongo ni jaketho ma ok olokore kendo ma nigi chuny moler?
- Be nitie gima chal gi jaketho ma osewar ma ok owene richo mage?"
- Yie loko chuny, loko chuny loko ngima, kendo batiso loko chal.

Rieko en kuom yie kuom Kristo kendo yie pod en yie kata obedo ni inyiso kuom loko chuny kod batiso.

Ere kaka ng'ato yudo warruok?

Ok kuom tije

Ok kuom yie kod tije .

To kuom yie ma tiyo .

Kuom yie ma ng'ato loko chunye

Kuom yie ma ibatiso

Kuom yie ma winjo

Nitie gik mang'eny ma dwarore owachi kendo ong'ere kuom yie kuom Nyasaye to gik ma kamago gin moko kuom chike mokwongo mag puonj mar Kristo.

Penjo

1. Wach Maber, Injili, en - Kristo notho nikech richo magwa, ne oyike kendo ne ochier e odiechieng' mar adek.
T. ___ F.

2. Chudo mar richo en tho, gima wayudo kuom gik ma ne watimo.

T. ___ F.

3. Chiwruok mar ng'uono mar Kristo, thone kuom gode e wi yath en mich ma nyaka oyiego kuom winjo wach.

T. ___ F.

4. Mich en gimoro ma ng'ato yudo kuom timo gik ma nyiso winjo wach.

T. ___ F.

5. Yie ma reso en .

a. ___ En yie gi paro

b. ___ Ok dwaro ni ng'ato otim gimoro

c. ___ Oyudore kuom winjo wach nikech hera

3. PUONJO MAR BATISO .

En wach maber kendo ma nigi puonj maduong' ahinya e weche mag roho!

Mano gima duong' ma Nyasaye nolosolo!

Ere kaka watimo kinda ahinya kendo wayudo pek mang'eny mondo wabatiso ng'ato! Seche moko wadhi oko e puoth mzabibu ma nigi mudho otieno, wachiewwa saa 1:00 odhiambo mondo wadhi e nam, kendo wawuotho e kind joma ng'iyio chieng' e nam ma opong' gi ji e odhiambo mana mondo wabatiso ng'ato.

Gima wayie kuom batiso nyalo miyo obed ma ok yot ahinya.

Bende Nyasaye keto batiso kaka gima duong' kendo ma dwarore mapiyo mana kaka wan bende waketo?

Kuom adier, penjo maber moloyo nyalo bedo ni - Be waketo batiso kaka gima duong' kendo ma dwarore mapiyo kaka Nyasaye keto?

Ang'o ma en rush? Tich Joote 22:16

"To sani ang'o momiyo udhi nyime? Chier, ibatise, kendo ilos richo mari, ka iluongo nyinge."

Mano ne otimore "e saa achielno mar otieno". 3000 ne obatisi e odiechieng' achiel ma ne giyie kendo giloko chunyi kendo Roho Maler ne oparo ni mano ne en gima duong' ahinya ma ne omiyo ondikne wan.

Ang'o momiyo Nyasaye noyiero nyiso yie ma kamano mondo obed gima dwarore mondo ng'ato oyud warruok?

a. Mondo oparnwa kaka loko chunyiwa ne odongo ahinya, ni ne watho ne richo.

b. Wadwaro chakruok manyien, nyuol manyien kendo batiso parowa ni wanyuol kendo.

Ang'o ma ng'ato yudo ka obatisi kaka Ndiko puonjo?

Ng'ato yudo warruok ka obatiso kaluwore gi ndiko. Nitie yore kata yore mathoth mag nyiso mich mar warruokni e Singruok Manyien:

1. Warruok — Marko 16:15-16

"To nowachonegi niya, "Dhiuru e piny duto, uland wach maber ne chuech duto. Ng'at ma oyie kendo obatiso biro yudo warruok; to ng'at ma ok oyie, ibiro ng'adne bura."

2. Weyo ne ji richo —Tich Joote 2:38

“To Petro nowachonegi niya, “Lokruok, kendo ng’ato ka ng’ato kuomu obatise e nying Yesu Kristo mondo owene richo, kendo ubiro yudo mich mar Roho Maler.”

3. Yudo mich mar Roho Maler — .Tich Joote 2:38 ma malo

4. Richo oseyyeyo —Tich Joote 22:16

“To sani ang’o momiyu udhi nyime? Chier, ibatise, kendo ilos richo mari, ka iluongo nyinge.”

5. Loso — Jo-Efeso 5:25-27

“... Kristo bende nohero kanisa, kendo nochiwe owuon nikech kanisa, mondo olose, bang’ lwoko kanisa gi pi gi wachne, mondo oket kanisa e duong’ mare duto, maonge ng’ich kata ng’ich kata gimoro ma kamano, to mondo obed maler kendo maongee ng’ukni.”

6. Loso —Jo-Efeso 5:26 ma malo

7. Chuny maber —1 Petro 3:21

“Kendo kaluwore gi mano, batiso sani resou—ok golo chilo e ringruok, to kwayo Nyasaye mondo omiyi chuny maber—kokalo kuom chier mar Yesu Kristo.”

8. Ogolo oko ringruok mar richo —Jo-Kolosai 2:11, 12

“E iye, bende ne ugoyo lier gi lier ma ok otimre gi lwedo, e golo ringruok mar ringruok kuom lier mar Kristo, nikech ne oiki kanyachiel kode e batiso ma ne ochiere kode kuom yie kuom teko mar Nyasaye, mane ochere kuom joma otho.”

9. Ne ochier gi Kristo — Jo-Kolosai 2:12 ma malo

10. Onyuol kendo —Yohana 3:3-5 .

“Yesu nodwoko ni, ‘Adier, adier awachoni ni, ka ng’ato ok onyuol kendo, ok onyal neno pinyruodh Nyasaye.’ Nikodemo nopenje ni, “Ere kaka ng’ato nyalo nyuol ka oseti? Ok onyal donjo e ich min mare kendo kendo, ok kamano?” Yesu nodwoko ni, ‘Adier, adier awachoni ni, ka ng’ato ok onyuol gi pi kod Roho, ok onyal donjo e pinyruodh Nyasaye.’”

11. Obatise e tho mar Kristo .- Jo-Rumi 6:3-6.

“Kata ok ung’eyo ni wan duto ma wasebatise e Kristo Yesu, wasebatise e thone? Omiyo, waseyike kanyakla kode kuom batiso e tho, mondo kaka Kristo nochier kuom joma otho kokalo kuom duong’ mar Wuonwa, wan bende wabed gi ngima manyien. ng’at ma chal gi chier mare, nikech wang’eyo ni kitwa machon ne ogoye e musalaba kaachiel kode, mondo ringrewa ma nigi richo ogol oko, mondo kik wabed misumbni mag richo kendo.”

12. Bed nyathi Nyasaye —Jo-Galatia 3:26, 27

“Nikech un duto un nyithind Nyasaye kuom yie ma un-go kuom Kristo Yesu. Nikech un duto ma ne ubatise e Kristo, useng’ado Kristo.”

13. Bed gi lewni mag Kristo —Jo-Galatia 3:27 ma malo

14. Donjo e Kristo —Jo-Galatia 3:27 kod Jo-Rumi 6:3 ma malo .

RIEK 1- Wach ma wacho ni “e Kristo” en wach ma nigi puonj maduong’ ahinya! Ka wadonjo e Kristo, bang’e wayudore “e Kristo” kendo “e Kristo” gueth duto mag roho imiwa.

Jo-Efeso 1:3 — “Odwoke Nyasaye kendo Wuon Ruoth Yesu Kristo, ma osegwedhowa gi gueth duto mag roho ma ni e polo kuom Kristo.”

Jo-Rumi 3:24 — “bedo jo adier kaka mich kuom ng’uono mare kuom warruok ma nitie kuom Kristo Yesu.”

Jo-Rumi 6:11— “Kaka kamano, uparre kaka joma otho e richo, to joma ngima e Nyasaye kuom Kristo Yesu.”

Jo-Rumi 6:23 — “Nimar chudo mar richo en tho, to mich ma Nyasaye chiwo en ngima mosiko kuom Kristo Yesu Ruodhwa.”

Jo-Rumi 8:1 — “Omiyo sani onge bura ma ng’ato nyalo ng’ado ne jogo ma ni e Kristo Yesu.”

Jo-Rumi 12:5 — “Kaka wan, kata obedo ni wan mang’eny, wan ringruok achiel kuom Kristo, kendo ng’ato ka ng’ato en fuoni mag ng’ato ka ng’ato.”

2 Jokorintho 5:17 — “...Omiyo ka ng’ato ni e Kristo, en chuech manyien, gik machon osekalo, ne, gik manyien osechopo.”

2 Jokorintho 5:21 — “Ne omiyo Ng’at ma ne ok ong’eyo richo obedo richo kuomwa, mondo wabed jo adier mag Nyasaye kuome.”

Jo-Galatia 3:28 — “Onge Ja-Yahudi kata Ja-Grik, onge jatich kata ng’at ma thuolo, onge dichuo kata dhako, nikech un duto un achiel kuom Kristo Yesu.”

Jo-Efeso 1:7 — “E kuome, wan gi warruok kokalo kuom rembe, weche mag ketho magwa, kaluwore gi mwandu mag ng’uono mare.”

Jo-Efeso 1:11 — “E en bende wan bende waseyudo pok”

Jo-Efeso 2:6 — “...kendo nochierowa kode, kendo noketowa kode e polo kuom Kristo Yesu.”

Jo-Efeso 2:7 — “... mondo e kinde mabiro, onyis mwandu mang’eny moloyo mag ng’uono mare kuom ng’wono ma onyisowa kuom Kristo Yesu.”

Jo-Efeso 2:13 — “to sani kuom Kristo Yesu, un ma ne un mabor chon, usechopo machiegni kuom remb Kristo.”

Jo-Efeso 3:6 — “...ni Jo-Yahudi gin jo-loch kanyakla kendo gin jo-loch kanyakla mag ringruok, kendo gin jo-kambi kanyakla mag singruok kuom Kristo Yesu kokalo kuom wach maber.”

Jo-Efeso 3:12 — “...ma wan gi chir kendo gi adier mar donjo kuome kuom yie kuome.”

Jofilipi 3:9 — “...kendo anyalo yudore kuome, ok an gi tim makare ma wuok kuom Chik, to tim makare ma wuok kuom yie kuom Kristo, tim makare ma wuok kuom Nyasaye kuom yie.”

Jo-Kolosai 2:10 — “...kendo usebedo malong’o kuome, kendo en wich mar loch duto kod teko duto.”

1 Jo-Tesalonika 4:16 — “...Nimar Ruoth owuon biro lor kowuok e polo gi koko, gi dwol mar malaika maduong’, kod mbui mar Nyasaye, kendo joma otho e Kristo biro chier mokuongo.”

2 Timoteo 1:1 — “Paulo, jaote mar Yesu Kristo kuom dwaro mar Nyasaye, kaluwore gi singruok mar ngima kuom Kristo Yesu.”

2 Timoteo 1:9 — “Mane oreswa kendo oluongowa gi luong maler, ok nikech tijewa, to nikech dwaro mare owuon kod ng’uono mare ma ne omiwa e Kristo Yesu chakre kinde ma chieng’.”

2 Timoteo 2:10 — “Nikech mano, achung’ motegno kuom gik moko duto nikech jogo ma oyier, mondo gin bende giyud warruok ma yudore kuom Kristo Yesu, kendo giyud duong’ ma nyaka chieng’.”

1 Johana 3:5 — “Kendo ung’eyo ni ne oneno mondo ogol richo, to onge richo kuome.”

1 Johana 5:11 — “Kendo neno en niya, Nyasaye osempiwa ngima mosiko, kendo ngimano ni kuom Wuode.”

Jo-Rumi 6:3-6. — *“Kata bende ok ung’eyo ni wan duto ma wasebatiso e Kristo Yesu, wasebatiso e thone? Omiyo, waseyike kanyachiel kode kuom batiso e tho, mondo kaka Kristo nochier kuom joma otho kuom duong’ mar Wuonwa, wan bende wabed gi ngima manyien.*

Wach ma wacho ni “e Kristo” nigi puonj maduong’ ahinya! Ka wadonjo e Kristo, bang’e wayudore “e Kristo” kendo “e Kristo” gueth duto mag roho imiwa .(Jo-Efeso 1:3, “Odwoke Nyasaye kendo Wuon Ruoth Yesu Kristo, ma osegwedhowa gi gueth duto mag roho ma ni e polo kuom Kristo.”)

Jo-Galatia 3:26, 27—*“Nikech un duto un nyithind Nyasaye kuom yie ma un-go kuom Kristo Yesu. Nikech un duto ma ne ubatiso e Kristo, useng’ado Kristo.”*

To ang’o momiyo batiso (thoth)? Be nitie batiso adi?**Nitie achiel kende.**

Jo-Efeso 4:4-6 — “Nitie ringruok achiel kod Roho achiel, mana kaka ne oluongi e geno achiel mar luong’u: Ruoth achiel, yie achiel, batiso achiel, Nyasaye achiel, Wuon ji duto, ma ni e wi ji duto, kendo ma ni e kind ji duto.”

Penjo ma ji penjore niya: “Ka batiso achiel kende, ang’o momiyo jandik Jo-Hibrania wuoyo kuom “batiso?”

Nitie batiso mang’eny ma iwuoyo kuomgi e Muma, to ka iweyo batiso ma ne gin mana mag ranyisi kod ma ne gin mag kinde matin, pod odong’ batiso achiel kende ma itimo ma pod odong’ nyaka sani ma keto ng’ato e Kristo. En ng’ado pi e nying Yesu Kristo mondo ogol richo mag jogo mabiro ir Yesu, ka giloko chunygi kuom richogi kendo ka gigeno tho mare (chiwruok mar remo) e wi yath mondo ogol richogi.

1. Batiso mar Johana

Marko 1:4 — “Johana Jabatiso nene oneno e gwenge mag thim, ka olando batiso mar loko chuny mondo owene richo.”

Tich Joote 18:25 — “Ng’atno (Apolo) ne osepuonjore yo mar Ruoth, kendo nikech ne en ng’at ma nigi chuny mar ng’iyo, ne owuoyo kendo opuonjo weche ma mulo Yesu e yo makare, to nong’eyo mana batiso mar Johana.”

Tich Joote 19:4 — “To Paulo nowacho niya, ‘Johana ne omiyo ji batiso mar loko chunygi, kendo nonyiso ji mondo oyie kuom Ng’at ma biro bang’e, ma en Yesu.’”

Batiso mar Johana ne en mar thuolo matin kendo ne ok onego otimre kendo bang’ ka Kristo osechiwo ngimane e wi yath.

2. Batiso e mach

Matayo 3:7-12 — “To ka ne oneno Jo-Farisai kod Jo-Sadukai mang’eny biro mondo giyud batiso, nowachonegi ni, ‘Un nyithind thuol, ng’ano mane onyisou mondo uring’ mirima mabiro? nyalo mar kelo nyithindo ne Ibrahim. Kendo ng’wech oseket e ng’ut yien; un gi Roho Maler kod mach.To ng’wech mare mar ng’ado ngano ni e lwete, kendo obiro choko ngano mare e od ng’iepo, to obiro wang’o lum gi mach ma ok nyal thum.”

Batiso mar mach en ranyisi mar bura ma Nyasaye biro ng'ado ne joma ok olok chunyi.

3. Batiso e Musa

1 Jokorintho 10:1-2 — “Nimar ok adwar ni ubed gi ng'eyo, owete, ni jodongowa duto ne ni e bwo polo, kendo duto ne gikalo e nam, kendo gin duto ne gibatisogi e Musa e polo kod e nam.”

Ka Israel nowuok Misri, ka gikalo Nam Makwar, ne orumogi gi pi – boche ma ne ni e wigi kod Nam Makwar ma ne oumogi. Mae en tiyo gi wach mar “batiso” e yor ranyisi e weche mang'eny, ok mana ni gin mana ma pi orumogi (kata kamano, gikalo e piny ma otuo). Adier en ranyisi mar gik ma watimo e ngima wa. Mana kaka ne giwegi kuom ng'anjogi kendo ne gidonjo e winjuok gi Musa kaka jatelogi, e kaka wan bende, e batiso, wagony kuom ng'anjo mar richo kendo wabiro e winjuok gi Yesu kaka Ruoth marwa.

4. Batiso mar Thando

Matayo 20:20-23 — “Eka min yawuowi mag Zebeda nobiro ire gi yawuote, ka orumo piny kendo okwaye, to Yesu nopenje ni, 'Idwaro ang'o?' Ne owachone ni, “Ket chik mondo e pinyruodhi, yawuodha ariyogi obed piny, achiel e lweti korachwich to machielo e lweti koracham.” To Yesu nodwokogi ni, 'Ok ung'eyo gima ukwayo? Ne giwachone ni, 'Wan gi nyalo.' Ne owachonegi niya, 'Ubiro madho okombena, to bedo e lweta korachwich kod koracham, ok en mara mondo amiye, to en mar jogo ma Wuora oseloso negi.’”

Matayo 26:39 — Yesu olamo ni "Wuora, ka nyalore, we okombeni okalo kuoma, to ok kaka an adwaro, to kaka in idwaro." E Johana 18:11 "kombe ma Wuoro omiya, bende ok abi madho?"

Marko 10:38-39 To Yesu nowachonegi ni, "Ung'eyo gima ukwayo. Be unyalo madho okombe ma amadho, kata unyalo batiso gi batiso ma abatisogo?" Ne giwacho ni, "Wanyalo." To Yesu nowachonegi ni, "Ubiro madho okombe ma amadho, kendo ubiro batiso gi batiso ma abatisogo."

LSaa 12:50 "To an gi batiso ma nyaka atim, kendo kaka an gi paro mang'eny nyaka chop otimre!

"Kombe" kod "batiso" ma Yesu nowuoyoe e weche ma malo . ne gin yore mag ranyisi mag wuoyo kuom gik maricho ma ne dhi yudo machiegni sama ne ochiwore kaka misango mar richo marwa. En dhok ma nyiso gik moko.

5. Batiso gi (e ASV) Roho Maler .

E Matayo 3:11, Johana wuoyo kuom Yesu kama: “Obiro batisou gi Roho Maler.”

E Tich Joote 1:5, Yesu nowachonegi ni “Nimar Johana ne batiso gi pi, to un ibiro batiso gi Roho Maler bang' ndalo mang'eny.”

Batiso mar Roho Maler ne en gima Yesu notimo gi Roho e odiechieng' Pentekost.

Johana 15:26 — “To ka Jakony biro, ma abiro oronu kowuok kuom Wuoro, ma en Roho mar adier, ma wuok kuom Wuoro, obiro bedo neno ne an.”

Tich Joote 2:17 E odiechieng' Pentekost, Yesu nobolo Roho kuom “dhano duto.” “E ndalo mogik, Nyasaye wacho ni 'Abiro wito roho mara kuom ji duto. Nyithindi ma yawuowi kod ma nyiri biro lando wach maler, rowereu biro neno fwenyuok, kendo jodongou biro yudo lek.’” Batiso mar Roho Maler ne en gima ne otimore mana dichiel. Gik ma kelo gik moko dhi nyime to Roho osebedo ka oumo kuom dhano duto.

6. Batiso e Kristo

Marko 16:16 — “Ng’at ma oyie kendo obatisi biro yudo warruok, to ng’at ma ok oyie ibiro ng’adne bura.”

Jo-Galatia 3:27 — “Nimar un duto ma ne ubatiso e Kristo, urwako Kristo.”

Jo-Rumi 6:3 — “Kata ok ung’eyo ni wan duto ma wasebatisi e Kristo Yesu, wasebatisi e thone?”

Kar tieko:

E bug Jo-Efeso, Paulo wuoyo kuom ber mang’eny ma yudore kuom bedo . “E Kristo”, to molojo ber mar warruok kokalo kuom rembe. Kae to e sula mar ang’wen, owacho ni “nitie Ruoth achiel, yie achiel kod batiso achiel.” Omiyo, kuom batiso achiel ma wasewuoyo kuomgi malo, en batiso mane ma oluongo ni “batiso achiel”? En batiso achiel madier ma itimo kata sani, ma kinde mang’eny iluongo ni batiso mar Jokristo, ma en ng’ado pi e nying Yesu mondo owene richo. En ng’at ma keto joyie ma oyie, ma geno kendo ma winjo wach e ringre achiel, kata bed ni gin Jo-Yahudi kata Jo-Jentail. En batiso e Kristo.

Kaka jomoko:

Batiso mar Johana ne en mar historia, kendo mar kinde matin kendo ne otieko gi tho, liel kod chier mar Yesu.

Batiso mar mach ne en wach mar ranyisi ma ne itiyogo mar nyiso kum ma ne Nyasaye chiwo.

Batiso mar Musa ne en ranyisi mar kalo mar Israel e pi kendo ne en ranyisi mar gik ma ne otimore e kanisa mar Nyasaye.

Batiso mar masira ne en wach ma ne itiyogo e nyiso masira kod masira ma ne oyudo kuom Yesu kod joote.

Batiso gi Roho Maler ne en ranyisi mar ng’ado Roho kuom dhano duto e odiechieng’ mar Pentekost.

Nitie puonj mang’eny ma miriambo e wi batiso e piny mar Dini. Mana kaka:

1. “Batiso nyalo nyiso ng’ado pi kar ng’ado pi”.
2. “Joma ok oyie kuom Yesu nyalo yudo batiso” (nyithindo, kaka ranyisi.)
3. “Ok onego ibed gi batiso mondo iyud warruok.”

Timbe kata dhok maluwogi nyalo nyiso moko kuom gik ma ji mang’eny ok winjo maber e wi batiso.

Jomoko neno ni batiso en chik moro ma Nyasaye noyiero mondo otem bedo gi winjo marwa. Bende Nyasaye nyalo nyiso ji mondo oyie wach maber kae to giwuok gi kidi 3 e puoth mondo giyud warruok? Ooyo! Kuong’o kidi onge gimoro amora ma oting’o gi musalaba mar Kristo.

Jomoko keto chenro mar timo batiso. To ang’o momiyi ok ipenjgi kar mano "Ihero keto chenro mar warruok mari karang'o?"

Jomoko batiso jogo ma pok oloko chunyi, pok oloko chunyi, pok okawo Yesu kaka Ruoth mana kaka tim mar ringruok mar ng’ado pi kata batiso ema timo warruok.

Jomoko wuoyo mana kaka ne gibatiso “e kanisa mar _____”. Batiso achiel en “e Kristo,” ok e kanisa kata riwruok moro. En adier ni, ka ne wabatisi (e biblia) Nyasaye nomedowa e ringruok mar Kristo ma en kanisa mare to e batiso, wan . “ne oiki kanyakla gi Kristo kuom batiso e tho mare” (ne Jo-Rumi 6).

Jomoko puonjo puonj mar bedo gi gik ma ok owinjore gi batiso ma yudore e Muma. Gigolo (kakare, aparo) ni nyithindo, tiende ni nyithindo matindo, gin gik ma opogore gi Marko 16:16 “Ng’at ma oyie kendo obatisi biro yudo

warruok” Penjo, kata kamano, en ni “Be Nyasaye biro keto gik ma opogore ne ji ma ok ong’eyo gimoro maber moloyo kata ma ok nyal batiso e ringruok?” An gi paro mara kuom wachni to Ndiko oling’ kuom gik ma ok owinjore kendo wanyalo bedo gi riekto moloyo ka wapuonjo gima Ndiko wacho ni kendo weyo gik ma ok owinjore ne Nyasaye marwa ma Jaber kendo Ma Jawuon. En adier ni obiro timo gima kare gi ng’ato ka ng’ato.

Penjo

1. En ang’o kuom weche maluwogi mamulo batiso (ipodho) ma ochung’ne yie kod winjo wach ma en adier?
  - a. ___ Batiso Reso to ok en kende
  - b. ___ Batiso en mar weche mag wecho mag richo .
  - c. ___ Batiso lwoko richo
  - d. ___ Batiso en kwayo Nyasaye mondo olose
  - e. ___ Batiso keto jogo mowar e kanisa mar Kristo
  - f. ___ E batiso ng’ato rwako Kristo .
  - g. ___ Ng’ato oiki e tho mar Kristo e batiso .
  - h. ___ Ng’ato yudo Roho Maler kaka duoko mar batiso .
  - i. ___ Gik moko duto ma malo

2. Batiso mar Johana ne en .
  - a. ___ Mondo owene richo
  - b. ___ Mar loko chuny mondo oyud weche mag richo

3. Mondo ng’ato obed Jakristo nyaka obatisi gi mach.
T. ___ F. ___

4. Batiso mar Musa ne en mar weche mag wecho mar richo mag Nyithind Israel.
T. ___ F. ___

5. Batiso mar/ gi/ e Roho Maler notimore
  - a. ___ ka Yesu ne obatisi gi Johana
  - b. ___ e odiechieng’ mar Pentekost ka Yesu nobolo Roho mare e odiechieng’ mar chwo duto

6. Ng’ato osebedo Jakristo kapok obatisi omiyo batiso ok en mar golo richo kata rwako e ringre Kristo to en mar keto e riwruok mar kanisa.
T. ___ F. ___

4. KETO LANGE E WECHE

E Ndiko, wasomo ni ji ne oketo lwetgi:

A. Mondo Ogwedh Nyithindo

Matayo 19:15 “Ne oketo lwete kuomgi kendo nowuok kuno.”

Marko 10:16 “Ne oting’ogi e lwete, noketo lwete [mage] kuomgi, kendo ne ogwedhogi.”

B. Mondo Ochange

Marko 5:23 “kendo ne okwaye ahinya, kowacho ni, ‘Nyathina matin nindo machiegni gi tho, biro, iket lweteni kuome, mondo ochange, kendo odagi.’”

Marko 6:5. *“Koro ne ok onyal timo tich moro amora ma nigi teko kuno, mak mana ni ne oketo lwete kuom jotuwo moko manok kendo ne ochango [gi].”*

Marko 16:18 *“gibiro kawo thuol; kendo ka gimadho gimoro amora ma nyalo negogi, ok obi kethogi kata matin; gibiro keto lwetgi kuom jotuwo, kendo gibiro chango.”*

Luka 4:40 *Ka chieng’ ne podho, jogo duto ma ne nigi nyathigi ma ne nigi tuoche mopogore opogore ne okelogi ire; kendo ne oketo lwete ewi ng’ato ka ng’ato kuomgi kendo ochangogi.”*

Luka 13:13 *“To Ne oketo lwete [Mage] ewi nyakono, kendo mapiyo bang’e, nyakono ne ochung’ motegno, kendo ne omiyo Nyasaye duong’.”*

Tich Joote 28:8. *“To wuon Publio ne onindo ka en gi liet kod ng’ol, Paulo nodonjo e iye, nolemo, kendo nokete lwete kuome, kendo ochango.”*

Mich mar thieth ne en mar kinde matin. Mano onyiso ni Nyasaye ok dwoko lamo kata ni Nyasaye ok chango. Mana ni ji moko ok nigi michni kaka Yesu, joote kod ji moko mamoko ne nigi.

Joapostol kod jomamoko ne nigi michno. Nitie pogruok e kind lamo ng’at ma tuo kod kwayo Nyasaye mondo ochang’e kod yudo teko mar misango mar mulo ng’ato kendo chango mapiyo, e yo mar misango kuom tuo mare, moriwo nyaka bedo muofu, bedo gi ng’ol, bedo gi it ma ok winjo kata tho. Ang’eyo ni ji moko wacho ni gin gi michni to ka ne an gi michno dine adhi e Osiptal mar Nyithindo ma Vanderbilt kendo aoro ng’ato ka ng’ato kuom jotuwo matindo ma nigi wich ma ng’ich ma ne nigi tuwo mar kansa e ot ka en gi ngima maber. Joma wacho ni gin gi michno pok otimo kamano. Ere gimanyalo mono? Nikech ok ginyal timo kamano! Ang’o momiyo ok gitem timo kamano? Nikech ging’eyo ni mano ok nyal timo kamano. Ka dine an gi mich mar chango ji, dine Mike Bratcher ok dok pacho kawuono ka oriye e kombe mag jogo motuo. Ne odhi ng’ado, ng’ado kendo ng’ado ot!

C. Chiwo Kata Chiwo Mich Maduong’ mag Roho Maler

Tich 19:6. *“To ka Paulo noseketo lwete kuomgi, Roho Maler nobiro kuomgi, kendo ne giwuoyo gi dhok mopogore opogore kendo ne giwacho wach maler.”*

Jo-Rumi 1:11 *“Nimar agombo nenou mondo amiu mich moro mar roho, mondo ubed motegno.”*

Tich Joote 8:5-19 To Filipino nodhi piny e taon mar Samaria kendo nolando negi wach Kristo. To oganda ne winjo gik ma Filipino ne owacho gi chuny achiel, ka giwinjo kendo gineno hono ma ne otimo. Nikech jochiende ne wuok kuom ji mang’eny ma ne omakogi, ka gigoyo nduru gi dwol maduong’; kendo ji mang’eny ma ne otho kendo ma ne otho ne ochango. Kendo ne nitie mor maduong’ ahinya e taonno. To ne nitie ng’at moro miluongo ni Simon, ma chon ne timo magic e taonno kendo ne omiyo jo Samaria wuoro, kowacho ni en ng’at maduong’, ma ji duto ne winjo wachne, chakre ne joma tin nyaka jomadongo, ka giwacho ni, “Ng’atni en teko maduong’ mar Nyasaye.” Kendo ne giwinjo wachne nikech ne omiyogi wuoro kuom timbene mag miriambo kuom kinde malach. To ka ne giyie gi Filipino ka lendo weche mag pinyruodh Nyasaye kod nying Yesu Kristo, chwo kod mon duto ne obatisi. To Simon owuon bende noyie; kendo bang’ batiso, nodhi nyime gi Filipino, kendo ne owuoro ka oneno hono kod ranyisi ma ne otimre. Ka joote ma ne ni e Yerusalem nowinjo ni Jo-Samaria oseyie wach Nyasaye, ne gioro Petro gi Johana irgi, kendo bang’ ka ne gidhi piny, ne gilamogi mondo giyud Roho Maler. Nikech nyaka sani ne pok olwar kuom ng’ato ang’ata kuomgi. Ne gisebatiso mana e nying Ruoth Yesu. Bang’e ne oketo lwetgi kuomgi, kendo ne giyudo Roho Maler. Ka Simon ne oneno ni ng’ato yudo Roho Maler kokalo kuom keto lwete mag joote, ne omiyogi pesa, kowacho ni, “Umiya tekoni bende, mondo ng’ato ang’ata ma aketo lwete kuome oyud Roho Maler.”

En gima nenore maler ni, mich mag hono mag Roho ma ne Phillip nigo to ok dak e iye ma ne omiye. Simon nene oneno hono kod ranyisi. Simon nene onenoni kokalo kuom keto lwedo mag joote, Roho Maler ne omiye.

Tich Joote 19:6. *“To bang’ ka Paulo noketo lwete kuomgi, Roho Maler nobiro kuomgi, kendo ne giwuoyo gi dhok mopogore opogore kendo ne giwacho wach ma ok ng’iyore.”*

D. Keto (keto kata keto mopogre) Ne Tich Moko.

Mano nigi tudruok gi chenro mar kanisa.

Tich Joote 6:3 *“Omiyo, owete, manyuru kuomu chwo abiriyo ma nigi nying’ maber, ma opong’ gi Roho Maler kod rieko, mondo waketgi e tijni.”*

Tich Joote 6:6 *“ne giketogi e nyim joote, kendo bang’ lamo, ne giketo lwetgi kuomgi.”*

Chik mar 13:2 *“Pogi Barnaba kod Saulo mondo gitim tich ma aseluongogi mondo gitim. Bang’e, bang’ keto chiamo kendo lamo kendo keto lwetgi kuomgi, ne giorogi.”*

1 Timoti 4:14 *“Kik iweri gi mich ma ni e in, ma ne omiyi kuom wach ma ne okor, ka jodongo mag kanisa noketo lwete kuomi.”*

1 Timoti 5:22 *“Kik iket lweti kuom ng’ato mapiyo, kata ibed gi richo mag jomoko.”*

2 Timoti 1:6 *“Par mondo iting’ mich mar Nyasaye ma ni e in kuom keto lwete kuomi.”*

GIMO MOKO MONENO:

1. Yesu, ma en wich mar ringruok, oloso ogandane, chwo kod mon ma Jokristo, kanisa, mondo wabed gi nyalo mar tiyo maber. Oloso ringruok kuom miyo mich (chiwo tich kata tije) ne ng’ato ka ng’ato kuom ringruok.
2. Kanisa ma Kristo oloso kokalo kuom Roho kaluwore gi mich mag roho en gima duong’ molooyo jodongo, jodikon kod jolendo. Ng’ato ka ng’ato kuomgi nyaka bed ng’injo ma tiyo e ringruok mangima.
3. Kanisa duto, kokalo kuom Kristo, miyo en owuon odongo e yie kod hera kuom donjo mar ng’ato ka ng’ato kuom jokanyo mage.
4. Wan duto ok watim gik maromre e tich mar ringruok mangima mar Kristo weyo kaka ne en to wan duto wan gi gima nyaka watim.
5. E kanisa wan e kind jowetewa. Wan duto onego watim tich ma Nyasaye omiwa mar gero ringruok mar Kristo. Mano nyiso ni 100% kuomwa. Onge ng’at ma oweyo. Kata obedo ni in gi higni adi, in ng’at ma ng’ato, ng’ato ka ng’ato kuomwa, rieko, somo, talanta - Nyasaye dwaro ni wan duto wabed gi ng’iyo e tij kanisa - ng’ato ka ng’ato kuomwa.
6. Matayo 25:14-30 (ranyisi mar pesa). Misani wuoyo kuom ting’ ma ng’ato ka ng’ato nigo, ma ok ochung’ne gima jomoko timo. Ng’ato ka ng’ato ibiro ng’adne bura kaluwore gi timbene owuon. Kata kamano, e kanisa, ma en ringruok mar Kristo, ka achiel kuom fuoni mag ringruok ok otimo tich mare, ok otimre kende kende, to okelo hinyruok ne ringruok duto. Ka wang’ ok ne, ringruok duto ni e mudho. Ka tiende ok wuotho, ringruok duto weyo wuotho. Kata ka iyudo tij lendo achiel kende pod nyaka itim. Ng’ato ka ng’ato kuom ringruok, ka oyudo achiel, ariyo kata abich, nyaka oti kod gima oyudo mondo otim maber e ringruok.
7. Ok onego wayie mondo obed gi sistem ma ng’ato rito ji duto. Ka lwedo ok ti to geno ni wang’ biro tiyo... ka tielo ok wuotho to geno ni wang’ biro wuotho... ka it ok winjo to geno ni wang’ biro winjo... ka dhok ok chamo to geno ni wang’ biro chamo... ka um ok ng’ich to geno ni wang’ biro ng’ich. Mano ne dhi bedo gima rach ahinya!
8. Seche moko, nenore ni wachalo gi chenro mar jodolo mag Jo-Katholik kata chenro mar jokwath mag Jo-Protestant. Jomoko matin ema rito tije duto mag kanisa. Nyaka wawe Kristo otim kendo onyis tijewa kaka ng’ato

ka ng'ato. Kaka ringruok mar Kristo, onge tich ma nyaka watim. Jakristo ka Jakristo en jadlo. Ka Nyasaye oketo ting' mar owadgi e goki kendo ka in gi nyalo, to ilamo kendo ichung' matek mondo ikony.

9. E kanisa, seche moko, joma nigi 5 .“talanta” ting'o ting' mar oganda mang'eny ma nigi jokanyo achiel .“talanta”. Mano en ting' maduong' ma nyaka oting'. Yo ma kanisa dhigo ok en gima ochung' mana kuom tich mar jomoko, to en penjo mar bedo gi nyalo mar timo ng'ato ka ng'ato gi achiel .“talanta” tiyo kod mich mage. Chandruok maduong' ma nitie e kanisa sani en ni ng'at ma .“talanta” jokanyo mag jokanyo opando .“talanta”. Ka gin duto achiel“talanta” jokanyo notiyo gi nyalogi .“talanta”, ok bi dwarore ni obed gi jokanyo mang'eny ma nigi talanta mang'eny kamano. Wan gi mano ma jiwo jokanyo duto mondo otim tichgi.

10. Jo-Efeso 4:16 wacho ni “ringruok duto, ma olosi kendo oriwre mondo okony ji duto, dongo kendo ogerore owuon e hera, kaka fuoni ka fuoni mag ringruok timo kokalo kuom tije.” Mano puonjo 100% mar donjo mar jokanyo. Onge memba manyalo weyo tich mare. Nyaka kinde duto wabed ka wajiwore mondo okaw okang' mar timo gik ma giparo ni Yesu luongogi mondo gitim kendo kik gibed ka riwruok ogeng'gi. Riwruok nyaka konyo kendo ok onego ogeng' tij Jakristo moro amora.

11. Jokristo nigi ratiro mar luongo owete mondo otim tich ne Kristo kaluwore gi michgi kendo jiwore mondo oket mwandu duto ma wan-go e lwet Ruoth. To ok en gima kare mondo ng'ato opar ni en gi ketho nikech ng'ato ok tim gimoro ma ne ok omiye gi Ruoth mondo otim.

12. In achiel kuom fuoni mang'eny mag ringruok. Ka itiyi, itiyi, ilando, limo, puonjo, jiwo, chiwo paro, kod mamoko ringruok tiyo nikech ringruok tiyo mana kokalo kuom fuoni mag del. In, kaka fuoni mar ringruok, kinde duto ibedo fuoni mar ringruok, kinde duto kendo ok mana sama ringruok ni e chokruok kende. Tije mag kanisa gin kwan mar ting' duto ma ng'ato ka ng'ato kuom jokanyo nigo achiel achiel. Kuom ranyisi: Ka chwo rito mon gi... Ka mon rito ot... Ka jonyuol rito nyithindgi e yo mar Ruoth... Ka jotich ochung' mondo okony ng'at ma nigi chandruok... Ka jodongo rito dhok... Ka jotelo loso retreat... Ka jokanyo mag yie lamo jogo ma oselal kod jokanyo... limo e osipal... Ka jopuonj konyo keny... Ka jondiko ndiko buge ma gero..... ringruok tiyo! Owete ka owete kod nyaminwa moro ka moro nigi tij lendo. Owinjore wakonygi ng'eyo gima en kendo bende wakonygi mondo gitim maber e tijgi mar lendo.

Par ane gik moko duto ma kanisa ni nyalo timo KA NG'ATO KA NG'ATO NE TIMO GIMO! Mae en chenro mar Nyasaye gadier.“... ringruok duto, ma oriwre kendo oriwre kanyachiel gi gima ng'ato ka ng'ato chiwo, kaluwore gi tich ma ng'ato ka ng'ato tiyogo, miyo ringruok dongo mondo ogerre owuon e hera .(Jo-Efeso 4:16).

KA NG'ATO KA NG'ATO TIMO GIMO ... to onge ng'at ma biro tiyo matek ahinya kendo mathoth biro timore. Mano e chenro mar Nyasaye.

Penjo

1. Keto lwedo e wi ng'ato en gima yudore ne Jokristo duto e kindegi mondo omigi thuolo mar chango tuoche mag kansa kod tuoche duto.
T. ____ F. ____
2. Jokristo nigi ting' achiel achiel omiyo ok giluw gigo ma jomoko timo
T. ____ F. ____
3. Jokristo moko nigi nyalo moloyo jomoko e timo tich moro .
T. ____ F. ____
4. Oganda mar Kanisa, Jokristo, nigi .
  - a. ____ Tich achiel kende kendo jokanyo ka jokanyo nyaka tim

4) *Ka opidhi kaka ringre mag dhano, ibiro chier kaka ringre mag roho!* **gi 44-49**
Kata jogo ma ngima e biro mar Kristo biro yudo "lokruok" ni, ma gik ma nyalo kethore kendo ma tho biro "rwako" gik ma ok tho kendo ma ok tho – 1 Jokorintho 15:50-55.

E. Ang'o ma omiyo?

Mondo wabed mangima e tho mar gik ma ngima - e chal ma onge ringruok - ok en chal marwa mogik. Kido marwa mogik en bedo maonge tho (maonge tho) ma timore ka Yesu duoko.

Kata ka ne wang'eyo ni bang' tho Jakristo nobet gadier e tiende Yesu pod ne dhi bedo ng'at ma onge ringre kendo ka pod en ng'at ma onge ringre. Tho pod en adier kuome. En mana ka Yesu oduogo kendo ogolo tho chuth e ma ng'atno yudoe warruok chuth. Yie mar Jokristo chiwo gik mathoth molooyo "ngima bang' tho" (dini mang'eny wuoyo kuom wachno); omiyo warruok chuth mar dhano kendo mano oriwo duoko mar ringruok, chuny kod roho (1 Jo-Tesalonika 5:23). "We chunyu duto, chunyu duto, kod ringreu duto obed maongee ketho e kinde ma Ruoth Yesu Kristo biroe."

Ok onego wapare ni ngima bang' tho en chal "mogik" - ok kamano! Dhano gin dhano ma nigi ringruok, gikalo e ngima mar tho kendo e chier gidok e ngima ma nigi ringruok.

Nyasaye ne ok ogombo ni nyithinde obed mangima ma ok giwe kaka dhano ma onge ringruok! Mano ne dhi nyiso ni tho ema locho! Ketho mar tho en chier ma nigi duong'. 1 Jokorintho 6:13-14 "ringruok en mar Ruoth, to Ruoth en mar ringruok. "Nyasaye nochiero Ruoth kendo obiro chiero wan bende kuom tekone." Nyasaye onge gi paro mar bolo ringruok duto;

DUOKO MAR MOKORE kuom puonj mar chier:

a. Wagombo ahinya mondo wabed gi lewni mag ringrewa mag polo.

2Jokorintho5:1-5. "Nikech wang'eyo ni ka ot marwa mar piny, ma en hema ni, okethore, to wan gi ot [ringruok] ma Nyasaye omiyo, ot ma ok olosi gi lwedo, ma nyaka chieng' e polo. Nikech e wachni, waywak, ka wagombo ahinya rwako ot marwa ma wuok e polo."

b. Kuom mano, owinjore wabed gi gombo mar moro Nyasaye.

2Jokorintho5:6-11 "Omiyo kinde duto wan gi chir, nikech wang'eyo ni sama pod wan e ot e ringruok, wan mabor gi Ruoth. Nimar wawuotho kuom yie, to ok kuom neno. Wabedo gi chir, ee, wamor ahinya bedo mabor gi ringruok kendo bedo gi Ruoth. Omiyo, wabedo gi gombo, kata wan kata ok nitie, mondo wabed joma morne maber. Nikech wan duto nyaka wabed e nyim kom mar bura mar Kristo, mondo ng'ato ka ng'ato oyud duoko mar gik ma osetimo e ringre, ka bed ni gin mabeyo kata ma okbeyo."

c. Warito gi gombo maduong' gi kinda mondo ogol ringrewa, kata obedo ni ok wanyal nenogi sani.

Jo-Rumi 8:23-25 "... kata wan wawegi waywak e chunywa, ka wageno gi gombo maduong' mondo wabed kaka nyithinde, ma en warruok mar ringrewa. Nimar ne wawar gi geno ma kamano, to geno ma nenore ok en geno; nikech ang'o momiyo ng'ato pod ogeno gima oneno? To ka wageno gima ok waneno, wageno gi gombo maduong'."

d. Wabiro losore wawegi

1 Johana 3:2-3 "Johera, sani wan nyithind Nyasaye, to pok oyango kaka wabiro bedo, to wang'eyo ni ka obiro ofwenyre, wabiro bedo kaka en, nikech wabiro nene kaka en.

Be in gi geno ma kamano?

Be ipong' gi gombo mar loso ng'ato maler?

Penjo

1. Bende gin ng'a gini ma Nyasaye biro chiero?
  - a. ___ Joma kare mag higni duto
  - b. ___ Jokristo
  - c. ___ Dhano duto chakre chakruok mar piny nyaka giko mar piny

2. Ang'o ma Nyasaye biro chiero?
  - a. ___ Chuny mar dhano
  - b. ___ Ringre dhano mag piny
  - c. ___ Le duto ma nigi muya mar ngima

3. Biblia nyiso odiechieng' ma chier kod biro mar ariyo mar Kristo biro timoree.
T. ___ F. ___

4. Ringruok mar piny kata ma ngima kata ma osetho biro lokore, lokore, bedo ringruok ma ok tho kata ma ok nyal kethore kaluwore gi ka ne gilosi jo adier kuom remb Kristo kata ne gin joma ng'anjo kendo ma richo.
T. ___ F. ___

5. Ka ng'ato otho, gik moko duto oserumo mana kaka gik moko duto ma ngima nikech onge chier kuom joma otho kata ngima bang' tho .
T. ___ F. ___

6. BURO MAR BI RUOCH

Gima ok ahero ahinya e wende ma wacho ni "Nitie Odiechieng' Maduong' Mabirow" en ndiko mogik.

Odwarore ni ower gi kuyo. Wechego gin adier to gin weche ma kelo kuyo ahinya.

Ka walando wach maber walando "Wach Maber" kendo bura ma nyaka chieng' ok en wach maber. En wach marach. To en adier.

Ok ahero nyiso ji wach bura ma nyaka chieng'.

Dokta ok ohero nyiso ji ni gin gi tuwo mar kansa ma nyalo negogi kendo ma ok nyal thieth.

Jopuonj mabeyo ok ohero nyiso jopuonjgi ni ne gipodho e penj.

Jotend tije ok ohero nyiso jotichgi ni kambino dhi ng'injo kendo ni gibiro bedo maonge tich.

Ne ok ahero goyo simu ne jonyuol mag Kevin Harris mawuok Brazil mondo anyisgi ni wuode notho e masira mar momidho e pi.

Seche moko agombo ni dine onge bura ma nyaka chieng'. Paro owuon kuom wachno miyo ng'ato bedo gi paro mang'eny kendo miyo ng'ato luoro. Gik ma asewinjo ka aneno ng'at ma oseket e bura mar tho w/o parole. Higni duto ka ong'eyo ni ok gibi yudo kata mor moro amora mar ngima – thuolo, joot, mor. Achiel ranyisi en Ja Islam mane ni e od ang'ech ma João Pessoa man Brazil - jachamo ring'o, go ich wang', ne nyaka owuok oko, okodewre ni en ang'o, familia mane ni Paraguay, laktar mar Bin Laden.

Agombo ni kik obed gi bura to Yesu nowacho ni biro bedoe, omiyo mano loso wachno. Kata kamano, paro mar ng'ano ne en mar loso chik mar piny mangima ma wacho ni ibiro ng'iewo gima ipidho? Ne en Ruoth Nyasaye! Be iparo ni an gi riek moloyo Ruoth Nyasaye? Be iparo ni ne okwayo riek mara ka ne oyiero ng'ado bura ma nyaka chieng'? Be an ng'at maber moloyo Nyasaye niek ok anyal chung' motegno ka apar ni ng'ato ibiro ng'adne bura mar dhi e Gehena kendo nosingo ni mano biro timore?

Nyasaye ok mor gi ng'ado bura ne joma richo to en ema otimo kamano (Ezekiel 33:7-11).

Nitie odiechieng' mar kuyo mabiro kendo wabiro wer gi kuyo, mana kaka Nyasaye timo.

KAR TIEKO

a. Chik ma nyaka chieng' en adier wach maber, ma en achiel kuom wach maber.

Gima ne awacho (Ka walando wach maber walando "Wach Maber" kendo bura ma nyaka chieng' ok en wach maber. En wach marach to en adier) dwarore ni oler maber.

Jo-Rumi 2:14-16 "Nimar ka Jo-Yahudi ma onge gi Chik timo gik ma Chik dwaro, to jogo, kata obedo ni ok gin gi Chik, gin chik negi giwegi niek gin yiso tich mar Chik ma ondik e chunygi, kendo chunygi miyogi neno, kendo parogi ng'adonegi bura kata ng'adonegi bura. *n odiechieng' ma, kaluwore gi wach maber mara, Nyasaye biro ng'ado bura kuom weche ma ling'ling' mag dhano kokalo kuom Kristo Yesu.*"

Gima Paulo wacho kuom wach mar "kaluwore gi injili mara" en ni ng'ado bura mar mirima mar Nyasaye en achiel kuom injili, kendo lendo moro amora mar injili ma kwedo kata ma weyo ng'ado burani en gima oromo. En injili mar miriambo, ma ng'ato nyalo loso ma dwoko Nyasaye piny. Injili ma kamano pogo hera mar Nyasaye gi ler mar Nyasaye kendo ogolo tim marach mar ketho chike. Mano oken wach ma ji ohero winjo ma ji dwaro winjo e kindegi.

Chik ma nyaka chieng' ma en achiel kuom chike mokwongo mag puonj mar Kristo en wach maber niek Yesu, mopogore gi teko duto mag dhano, biro "ng'ado bura ne piny e tim makare."

Tich Tich 17:30 - "Omiyo, bang' ka Nyasaye oseweyo kinde mag onge ng'eyo, sani lando ne dhano ni ji duto kuonde duto onego olok chunygi, obed .niek oseketo odiechieng' ma obiro ng'adogo piny bura e yo makare kokalo kuom Ng'at ma oseyiero, ka osemiyo ji duto adier kuom chiere kuom joma otho."

Chik ma Kristo biro ng'ado biro bedo makare.

Gima nyaka chieng' ma jo Nyasaye biro timo en wach maber, loso gik moko kaka owinjore kendo ok en ng'anjo, tim makare to ok tim marach, adier, bura makare, ber, kuwe kod hera. Mano wach maber. Loch ma nyaka chieng' en mar ber e wi richo kendo mar adier e wi richo.

b. Nyaka walando Wach Nyasaye

2 Timotheo 4:12 .-4 "Achiwo chik mapek e nyim Nyasaye kod Kristo Yesu, ma biro ng'ado bura ne joma ngima kod joma otho, kendo kuom chiene kod pinyruodhe: pr .ng'ato ka ng'ato en wach; bedo moikore e kinde {kod} oko mar kinde; ng'adne bura, ng'adne bura, jiw, gi horuok maduong' kendo gi puonj."

Matayo 12:41-42 "Jo Ninive biro chung' gi anyuolani e chieng' bura, kendo gibiro ng'adonegi bura niek ne giloko chunygi ka Yona lendo; kendo ne ane, ng'at maduong' moloyo Yona nitie kae. <2Zepa> Ruoth ma nyako mar piny ma milambo biro chung' gi anyuolani e chieng' bura kendo obiro ng'adonegi bura, niek nowuok e giko mar piny mondo owinj riek mar Suleman; kendo ne ane, ng'at maduong' moloyo Solomon nitie kae."

c. Chik ma nyaka chieng' mar Nyasaye en bura ma nyaka chieng' -Jo-Hibrania 9:27

d. Wabiro yudo gima wadwaro -Jo-Rumi 2:6-10

e. Bende odiechieng' maduong' mar bura mar Nyasaye biro bedo odiechieng' mar mor kata odiechieng' mar kuyo .?

Oluwore gi in iwuon. Yesu osetimo tichne. Wabiro timo kamano nade?

Onge ng'at ma nyalo weyo Jang'ad bura kata bura. Okidwar ng'ado bura kuome kata temo ling're kuome, to uparre e iye. Many duong', luor, kod ngima ma ok tho. Many bedo gi kuwe gi Nyasaye kokalo kuom loko chunyi kod yie. Nitie yore ariyo kende, yo malach kod yo matin; kendo gin mana gik ariyo kende, ngima mosiko kod tho mosiko. Koro e kinde maber ahinya. Wabedo mana gi nyalo achiel mar ngima (Jo-Hibrania 9:27).

Ang'o ma Nyasaye biro nyisi e odiechieng' bura?

Penjo

1. Nyasaye dwaro ni kik ng'ato otho kaka ok omor gi kum joma richo to obiro miyo joma richo kum e giko mar piny e piny.

T. ___ F. ___

2. E Biro mar Kristo mar 2 kod bura nitie:

a. ___ Wach maber – ngima mosiko

b. ___ Wach marach – tho mosiko

c. ___ Wach maber kod wach marach

3. Bura mar Nyasaye biro bedo makare kaka en adier, ng'uono, maler, bura kod hera .

T. ___ F. ___

4. Gima duong' ma onego otim ne jogo ma ngima ma moro Kristo en neno ni Wach Maber mare mar wecho mar richo, Injili, ilando.

T. ___ F. ___

5. Ang'o ma Nyasaye biro nyisi ka ichung' e nyime e odiechieng' bura?

a. ___ Orwak kendo odonji e mor mar ngima mosiko gi Kristo kod jo ma kare duto .

b. ___ Wuok kuoma kendo idonji e tho mosiko gi Satan kod joma richo duto ma ng'anjo.